

-Değini. Views-

Sinema Trenleri ve TCDD Deneyimi

Muzaffer Şahin

Trenleri konu alan çok sayıda sanatsal eser üretilmiştir, bunların odağında buharlı lokomotifler, onların çektiği yolcu ve yük katarları, tren garları, istasyonlardaki yaşam ve insan ilişkileri üzerine kurgular yer almıştır. Bir dönem dünyada ve Türkiye’de trenler sinema gösterimi için mobil salonlar olarak da kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD) sinema trenleri ile mahrumiyet bölgelerinde görev yapan personeline ve onların ailelerine bu hizmeti sunmuştur.

Trende sinema salonu (sinema vagonu) ile hizmet verme çabası TCDD tarafından 1950’lerden itibaren 1960’lı yılların sonlarına kadar sürdürülmüştür. Ancak bu hizmet Sovyetler Birliği’ndeki gibi propaganda amaçlı kullanımdan ziyade farklı konularda belgesel gösterimlere sahne olmuştur. Babam Necati Şahin’in İstasyon Şefi olarak çalıştığı 1960-1967 yılları arasında; 0-7 yaş arası çocukluğumun geçtiği bu dönemde, sinema trenlerinin bulunduğumuz Salmanlı tren istasyonuna gelişini ve büyük bir heyecanla siyah/beyaz filmler izlediğimizi çok net hatırlıyorum.

Kahramanmaraş’ın Pazarcık İlçesine bağlı Salmanlı Köyü tren istasyonunda tren katarı ile gelen sinema vagonu boş bir tren hattına çekilir, bir sinema salonu için gereken tüm hazırlıklar yapılır ve görsel bir şölen yaşatılırdı. Bu hizmet TCDD tarafından mahrumiyet istasyonlarında yaşayan personele, ailelerine, çocuklarına, hoşça zaman geçirmeleri için sunulurdu. Sinema makinistinin görev aldığı sinema vagonunda bir film gösterme makinası ve film rulolarının bulunduğu ahşap bir rafta küçük bir film arşivi yer alırdı. Film makinasının dışı yeşilimsi bir renktiydi. Film ruloları dairesel sac kutular içinde muhafaza edilirdi.

Sinema treninde film gösterisi yapılacağı haberini alıca herkes trenin etrafında toplanır, hazırlıkların bitmesini beklerdi. Görevlinin vagonun kapısını açıp eliyle işaret etmesinden sonra trenin basamaklarından çıkıp sinema vagonuna girer ve sıra düzenindeki yerlere otururduk. Sıralar tahta banklardı, zamanın yolcu taşıma sisteminde üçüncü mevki (sınıf) yolcu vagonları gibi düzenlenmişti. (Uzun yıllar boyunca yolcu vagonları birinci, ikinci ve üçüncü mevki şeklinde tasnif edilmişti. Bunların bilet ücretleri ve oturma yerlerinin konforu mevkilerine göre farklılık gösterirdi.)

Vagondaki tahta sıralara oturduktan sonra film gösterim hazırlıklarını, görevlinin çalışmalarını büyük bir dikkatle izlerdik. Sinema vagonun tek görevlisi, film makinistiydi. Öncelikle herkesin yerine oturmasını bekler, ardından vagondaki pencerelerin üzerindeki kalın siyah perdeleri indirirdi. Vagonun içi karanlık hale gelince sinema makinasının çalışma sesini duyulur, ardından karşımızdaki perdeye bir ışık hüzmelerinin odaklandığını görürdük. Makinanın sesi biraz daha artınca perdeye siyah beyaz görüntüler düşmeye başlardı.

Hatırladığım siyah/beyaz filmlerden ilki bir golf müsabakasıydı. Türkçe seslendirme yoktu, izlediğimiz görüntüler anlatılmadığı için neler olup bittiğini tam olarak anlayamazdık. Şapkaklı adamlar, ellerinde sopalar ile küçük beyaz topları deliklere sokmaya çalışırlardı. Çok sakın geçen bu spor dalının görüntüleri bizleri pek heyecanlandırmazdı. Ama Amerikan futbolu yüksek ritmi ile biz çocukların alkışını almayı başarırdı. Sahadaki hızlı ritim, futbolcuların koşturması, sahadaki seyircilerin hareketliliği ve anlaşılmayan tezahüratlar bizi de hareketlendirirdi, anlam veremediğimiz garip ve yabancı bir coşku kaplardı hepimizi.

Trendeki sinema salonuna film izlemeye giderken Bağdat Ekspresi Yemekli Vagonundan alınan ve yine ilk kez Salmanlı tren istasyonunda tattığımız cola'ları yudumlardık, bu içecek öylesine yeni bir tattı ki film izlerken sanki dev bir hayal aleminin içinde hissederdik kendimizi, adeta günümüzdeki sanal alem veya metavers gibi bir yeniliğe bizim için.

Salmanlı tam bir mahrumiyet bölgesiydi, TCDD lojmanlarında beş-altı ailenin yaşadığı, köy yerleşim alanına 2 km. uzaklıkta bir istasyondur. Yılda bir-iki defa gelen bu sinema trenleri bize farklı bir keyif yaşatır, yalnızlığımızdan uzaklaşır, adeta dünya ile bir bağ kurardık.

TCDD'nin mahrumiyet istasyonlarına verdiği sosyal-kültürel destek sadece sinema trenleri ile sınırlı değildi, çeşitlilik arz ederdi. Sağlık vagonu ile gelen doktor tüm çalışan ve ailelerini sağlık kontrolünden geçirirdi, bu hizmet periyodik olarak tekrar ederdi. Yine tatlı su tanker vagon ile getirilir, içme suyu ihtiyacımız karşılanırdı. Arada bir gelen tren market vagonu vardı, sinemadan sonra aileler ve çocuklar için çok önemliydi, bütün alışveriş ihtiyacı buradan giderilirdi. Tren marketler bugünün dev marketlerinin minyatürü gibiydi, gıda maddeleri, temizlik malzemeleri ve küçük dayanıklı tüketim eşyalarına kadar her şeyi bulmak mümkündü.

TCDD, mahrumiyet istasyonlarında çalışan personelinin iş ve yaşam zorluklarına katlanabilmeleri için sağladığı sosyal-kültürel desteklerle örnek bir çalışma ilişkisi sergilemiştir. TCDD personeli ve aileleri bu hizmetlerle yaşama daha güçlü tutunabilmiş, motivasyonlarını arttırabilmişlerdi.

Çocukluk dönemimden zevkle hatırladığım, kendimi bir başka dünyada tahayyül ettiğim, hayal ve ruh dünyamı zenginleştiren ve anlamlaştıran sinema trenlerini, 1967 yılında tayin olarak gittiğimiz Kahramanmaraş tren istasyonunda ve 1971'den itibaren Ulukışla tren istasyonunda bir daha göremedim, ama hayalimde hep canlı kaldı...